

Alicja Spaleniak

Biblioteka Akademicka i jej czytelnicy : próba podsumowania na podstawie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu

---

Biblioteka 2 (11), 61-69

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIBLIOTEKA AKADEMICKA I JEJ CZYTELNICY

PRÓBA PODSUMOWANIA NA PODSTAWIE BIBLIOTEKI UNIwersYTECKIEJ W POZNANIU

Artykuł ten jest pierwszą częścią zamierzonego cyklu dotyczącego problemów udostępniania zbiorów w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Przedstawia Bibliotekę Uniwersytecką na tle systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni oraz podejmuje próbę uogólnienia problemów korzystania z jej zbiorów. W następnych częściach spróbujemy dokonać analizy wykorzystania księgozbiorów podręcznych, a zwłaszcza czasopism naukowych i podzielić się uwagami z przebiegu wprowadzania modułu udostępniania systemu komputerowego HORIZON.

System biblioteczno-informacyjny Uniwersytetu zgodnie ze Statutem UAM składa się z Biblioteki Uniwersyteckiej, podległej władzom centralnym Uczelni, i bibliotek zakładowych, podlegających kierownictwu jednostek organizacyjnych, przy których zostały powołane. Właściwie trudno tu mówić o systemie, gdyż między bibliotekami nie występują żadne powiązania, jest to raczej zespół niezależnych bibliotek. Do kompetencji Dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej należy tylko dbałość o unifikację technik bibliecznych i odpowiednie kwalifikacje zawodowe pracowników wszystkich bibliotek systemu. Kontakt z bibliotekami zakładowymi utrzymuje przez osobę v-ce dyrektora Biblioteki ds. bibliotek zakładowych, który jest jednocześnie kierownikiem jednej z nich.

Struktura taka zapewnia pracownikom naukowym duży wpływ na politykę biblioteczną własnej biblioteki i na ogół spotyka się z aprobatą społeczności akademickiej. Niestety, jest nieekonomiczna, niesie za sobą powielanie tych samych czynności we wszystkich bibliotekach, brak koordynacji w gromadzeniu czy wreszcie - ostatnio - absolutną niemożność zapewnienia fachowej obsługi większości zautomatyzowanych księgozbiorów zakładowych. Taka zdecentralizowana struktura bibliotek sieci osłabia również pozycję biblioteki głównej w Uczelni. W Uniwersytecie Poznańskim wynika ona z jednej strony z tradycji, gdyż wiele bibliotek zakładowych zostało powołanych już w okresie międzywojennym i zgromadziło cenne księgozbiory specjalistyczne, z drugiej zaś, z rozproszenia terytorialnego Uniwersytetu, który posiada budynki dydaktyczne w 13, nieraz bardzo od siebie oddalonych, punktach miasta. Nie jest możliwa zmiana tej struktury, chyba że w kampusie uniwersyteckim, który jest w początkowym stadium budowy biblioteki sieci mają zbory liczące 1.647.401 woluminów i zatrudniają 138 bi-

bliotekarzy. Dysponują 1051 miejscami czytelniczymi i udostępniają rocznie ok. 1.600.000 wol. (głównie w czytelniach), tj. trzykrotnie więcej niż Biblioteka Uniwersytecka. Podobne proporcje udostępniania między bibliotekami sieci a biblioteką główną mają również inne biblioteki uniwersyteckie o podobnej strukturze.

Biblioteka Uniwersytecka istnieje od 1918 roku jako biblioteka główna Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Powstała w oparciu o niemieckie zbiory Kaiser Wilhelm Bibliothek i w budynku wybudowanym specjalnie na jej potrzeby w latach 1898-1902, co w połączeniu z jej losami w czasie II wojny światowej oraz świadomą polityką w zakresie gromadzenia zbiorów przyczyniło się do jej specjalizacji niemcoznawczej. Zbiory polonizowano poprzez intensywne gromadzenie druków polskich (kupno, dary, od roku 1919 egzemplarz obowiązkowy regionalny i od 1927 egzemplarz obowiązkowy ogólnopolski). Budynek biblioteki - w latach budowy jeden z najnowocześniejszych budynków bibliotecznych Europy, zaprojektowany przez Hinckel-deyna w stylu późnego renesansu, składa się z dwukondygnacyjnego budynku głównego i 7-piętrowego budynku magazynowego przewidzianego docelowo na 500 tys.wol. Już w 1928 roku ówczesny dyrektor Biblioteki prof.S.Vrtel-Wierczyński złożył pierwszy wniosek o jego rozbudowę. Niestety, budynek został powiększony dopiero w latach 1948-51, a nowego skrzydła magazynowego doczekał się dopiero w latach 90-tych. Zbiory są rozproszone również w dwóch obiektach poza budynkiem głównym - kolekcja Kaiser Wilhelm Bibliothek na peryferiach miasta, a zbiory masonskie i część dubletów w Pałacu w Ciężeniu w odległości 80 km od Poznania. W każdym skrzydle magazynowym funkcjonuje tylko jedna winda (w starym bez funkcji przywołania), brak komunikacji poziomej, na przechowywanie zbiorów wykorzystane są również strychy i przyziemia. Zbiory ustawione są wg sygnatur. W związku z różnymi kolejami losu - przeprowadzkami, koniecznością odciążenia konstrukcji magazynu i w końcowym efekcie zamknięciem magazynu głównego w latach 80-82 i 90-91, a ostatnio intensywną selekcją - ustawienie księgozbioru dalekie jest od doskonałości. Realizacja zamówień wykazuje wiele zagubień (pozornych). Księgozbiór podlega ciągłym przemieszczeniom i porządkowaniom (na przestrzeni ostatnich 20 lat przemieszczeniom uległo przeszło 4.200.000 jednostek)¹.

W roku 1997 ogólny stan zbiorów BU wyniósł 2.645.593 jednostki (w tym 1.524.633 książek, 686.767 czasopism i 434.193 zbiorów specjalnych). Pracuje tu 141 bibliotekarzy: 12 dyplomowanych (8,5% ogółu pracowników) i 129 pracowników służby bibliotecznej.

Agendy udostępniające zbiory Biblioteki to wypożyczalnie - miejscowa i międzybiblioteczna, czytelnie oraz filie Biblioteki Uniwersyteckiej w Domach Studenckich.

---

¹ A.Nowakowski, *Warunki przechowywania zbiorów w Bibliotece Uniwersyteckiej a realizacja zamówień czytelniczych w latach 1976-1996*, „Biblioteka. Materiały Informacyjne Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu”, 1997, nr 1(10), s.81-84

W Wypożyczalni Biblioteki Uniwersyteckiej zarejestrowanych jest prawie 22 tysiące czytelników:

- 17,5 tys. studentów,
- 2,0 tys. pracowników nauki,
- 2,5 tys. osób spoza środowiska akademickiego.

W grupie studentów prawie 14 tys. to studenci Uniwersytetu, co stanowi 42% ich ogólnej liczby. W ogólnej liczbie pracowników nauki 1500 osób to pracownicy Uczelni (60% ogółu zatrudnionych).

Uwzględniając możliwość korzystania z różnych form udostępniania zbiorów Biblioteki, czytelników rejestrujemy również w Czytelniach („tylko do korzystania na miejscu”), Czytelnii Niemieckiej oraz w filiach Biblioteki Uniwersyteckiej w Domach Studenckich. Łącznie z Biblioteki Uniwersyteckiej korzysta około 30.000 osób.

Wypożyczalnia realizuje zamówienia z wieloegzemplarzowego Księgozbioru Dydaktycznego złożonego z podręczników, skryptów, tekstów literackich i źródłowych. Księgozbiór liczy ok. 3.800 tytułów w 51.788 woluminach i jest przeznaczony dla studentów. Prawie 60% księgozbioru to szeroko pojmowana humanistyka, 24% - nauki matematyczno-przyrodnicze i 17% - prawno-ekonomiczne.

	1989	1997
Czytelnicy BU	16.665	30.283
Udostępnione zbiory (wol.)	237.836	499.301

Najpoważniejsze problemy obsługi stale rosnącej liczby studentów to przede wszystkim:

- niemożność zapewnienia odpowiedniej ilości podręczników oraz trudności z ich trafnym gromadzeniem (wobec coraz szerszej oferty wydawniczej),
- trudności z nadążaniem nabywania kolejnych, nowych wydań podręczników (zwłaszcza z zakresu prawa i ekonomii),
- konieczność wykonywania zwiększonych zadań przez zbyt małą ilość osób w trudnych, niezmiennych od kilkadziesiąt lat, warunkach lokalowych.

Z usług Wypożyczalni Międzybibliotecznej korzystało w 1997 roku 227 osób, w tym tylko 39 pracowników nauki, 76 doktorantów i 100 magistrantów Uniwersytetu. Współpracowaliśmy z 423 bibliotekami, w tym 148 zagranicznymi. Drogą tą wypożyczono prawie 2 tys. wol. i sprowadzono około tysiąca woluminów dla naszych czytelników.

Ta forma usług bibliotecznych nie jest przez środowisko w dostatecznym stopniu wykorzystywana. Nie zauważamy też prognozowanego wzrostu zamówień spowodowanego wykorzystywaniem powszechnie dostępnych baz księgarskich i bibliograficznych na CD-ROM. Wypożyczenia międzybiblioteczne stanowią w naszej bibliotece tylko 0,2% ogółu udostępnień, gdy np. w Anglii w połowie lat 80-tych sta-

nowiły 2-3%, czyli 10-krotnie więcej. Niewątpliwie jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest zbyt długi okres oczekiwania na realizację zamówień (4 tygodnie i dłużej) oraz możliwość bezpośredniego zamawiania i otrzymywania odbitek kserograficznych bez pośrednictwa bibliotek.

Studenci Uniwersytetu korzystają także z księgozbiorów 3 filii Biblioteki w Domach Studenckich (łącznie 25.240 wol.) złożonych z podstawowych wydawnictw informacyjnych, podręczników oraz beletrystyki.

CZYTELNIE

- Ogólna (66 miejsc - otwarta 72 godzin tygodniowo,
- Pracowników nauki (12 miejsc - otwarta jw.).
- Obie te czytelnie mają wspólny uniwersalny księgozbiór liczący łącznie 10.027 wol. (20% to informatorium, 8% nauki matematyczno - przyrodnicze, a przeszło 70% nauki humanistyczne). Księgozbiór zawiera również 40 tytułów najbardziej poczytnych czasopism humanistycznych.
- Czasopism bieżących oraz nauk prawnych i ekonomicznych - (66 miejsc, otwarta 60 godzin tygodniowo. W czytelni udostępniamy 2.577 tytułów czasopism bieżących polskich i zagranicznych, w tym 60 tytułów gazet. Księgozbiór prawno-ekonomiczny liczy 2.372 wol. i 25 tytułów czasopism prawniczych. Czytelnikom służy też komputerowa baza prawnicza na CD-ROM - LEX POLONICA. W Czytelniach Oddziału Udostępniania znajduje się 11 czytników mikroform.
- Niemiecka (16 miejsc, otwarta 30 godzin tygodniowo) Zorganizowana 5 lat temu przy współudziale Instytutu Goethego liczy przeszło 4.000 wol. najnowszych książek niemieckich i 44 tytuły czasopism oraz mediatekę (400 kaset video, 579 magnetofonowych i kilkadziesiąt płyt kompaktowych). Posiada sprzęt video, wieżę stereo oraz pięć radiomagnetofonów umożliwiających korzystanie z posiadanych mediów.

Poza Oddziałem Udostępniania Zbiorów znajduje się Czytelnia Oddziału Informacji Naukowej, która oprócz księgozbioru informacyjnego udostępnia bazy komputerowe Biblioteki Narodowej i 26 baz bibliograficznych, 5 księgarskich i 7 encyklopedii na CD-ROM oraz Czytelnia Oddziału Zbiorów Specjalnych.

Wszystkie czytelnie Biblioteki Uniwersyteckiej liczą łącznie 188 miejsc czytelniczych i w realnej perspektywie nie ma szans na zwiększenie ich liczby. Z prostego przeliczenia potencjalnych czytelników Biblioteki, tj. pracowników nauki i studentów uczelni (35.000 osób) na 1 miejsce w czytelni BU wypada 186 osób. Biorąc pod uwagę ilość miejsc w sieci bibliotek zakładowych (1.051), na miejsce w czytelniach sieci wypada 28 osób. W każdym razie jest to dużo ponad zalecane wskaźniki międzynarodowe mówiące o 5-10 osobach na 1 miejsce. Czytelnie Biblioteki Uniwersyteckiej odwiedziło w roku 1997 ok. 80.000 osób, którym udostępniono prawie 280.000 wol.

CZYTELNICY

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA POTRZEB I OCZEKIWAŃ

Biblioteka Uniwersytecka obsługuje przede wszystkim uczonych i studentów własnej uczelni, ale także - jako największa biblioteka naukowa Polski północno-zachodniej - środowisko naukowe miasta i regionu. W Poznaniu jest 15 wyższych uczelni, w których studiuje prawie 80 tys. młodzieży, w tym 33.934 na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza na 58 kierunkach. Pracuje tu ponad 2000 pracowników naukowo-dydaktycznych (w tym 593 samodzielnych) oraz 482 osoby na studiach doktoranckich².

Obie główne grupy czytelników - uczeni i studenci mają charakterystyczne potrzeby i oczekiwania wobec biblioteki. Na podstawie obserwacji środowiska oraz badań prowadzonych na tych grupach użytkowników³ pokusić się można o ich krótką charakterystykę.

Pracownicy nauki

- Czytelnictwo tej grupy jest od biblioteki w pewnym stopniu niezależne. Ich warsztat naukowy tworzą zarówno własne, domowe księgozbiory, jak i publikacje zdobywane nieoficjalnymi kanałami dzięki rozgałęzionym kontaktom krajowym i międzynarodowym. Ilość i jakość wpływających tą drogą materiałów zależy od renomy uczonego.
- Naukowcy, niezależnie od placówki w której pracują, najbardziej cenią sobie czasopiśma naukowe i to głównie one wiążą większość z nich z biblioteką. W dalszej kolejności są wydawnictwa zwarte i materiały konferencyjne. Uczeni cenią sobie również renomowane wydawnictwa bibliograficzne - abstraktowe i typu *current contents*.
- Oczekiwania w stosunku do biblioteki oraz intensywność korzystania zależą przede wszystkim od uprawianej dyscypliny naukowej, etapu prowadzonych badań oraz stopnia rozwoju naukowego.
- Problemem użytkowników jest nie tyle dostęp do informacji o dokumentach, ile dotarcie do treści tych dokumentów.
- Większość uczonych chętniej i częściej korzysta ze specjalistycznych bibliotek swych instytutów niż z dużych bibliotek uniwersalnych. (Zjawisko to dotyczy nie tylko naszego kraju. Przeprowadzone w 1994 r. badania na nauczycielach uniwersyteckich Francji wykazały podobne tendencje. Tylko 17% uczonych przyznało się do miarę regularnego korzystania ze zbiorów biblioteki uniwersyteckiej i aż 40% deklaroowało odwiedzić w bibliotece instytutowej kilka razy w tygodniu.)⁴

² *Sprawozdanie Rektora z działalności Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu w roku akademickim 1996/97 przedłożone na posiedzeniu Senatu w dniu 24 listopada 1997, Poznań 1997 (masyzynopsis), s.43.*

³ H.Chamerska, M.Trzcńska, W.Kronman-Czajka, *Z problematyki czytelnictwa środowiska naukowego i studenckiego szkół wyższych Warszawy*, Warszawa 1966, s.91; J.Galczyński, *Informacja w bibliotekach i ośrodkach inte. Użytkownicy, ich preferencje i możliwości zaspokojenia potrzeb*, „Przegląd Biblioteczny”, 1988, nr 3-4, s.359-367; W.Gasparski, *Potrzeby i oczekiwania badacza dotyczące piśmiennictwa naukowego*, „Przegląd Biblioteczny”, 1987, nr 1, s.29-36.

⁴ E.Fraisse, *Les enseignants du superieur et leurs bibliothèques universitaires: à propos d'un sondage*

Studenci

Wyniki wszystkich badań są zgodne, że potrzeby studentów są z reguły ściśle związane z procesem studiowania, a wykrócenia poza ten zakres u większości z nich są tylko sporadyczne. Czytelnicтво studentów to przede wszystkim czytelnicтво obowiązkowe, związane ze zdawaniem egzaminów, przygotowaniem prac seminaryjnych i pracy magisterskiej. Zainteresowanie książką rozwija się od podręczników akademickich i skryptów w pierwszych latach studiów do materiałów źródłowych i czasopism w końcowej ich fazie.

Autorzy opracowań zwracają uwagę na zależność między jakością procesu dydaktycznego, a intensywnością korzystania studentów z bibliotek⁵ oraz niepokojące zjawisko nie korzystania wielu studentów z usług bibliotecznych⁶. Studenci w znacznym stopniu przejmują opinię o bibliotece i jej przydatności od osób prowadzących z nimi zajęcia dydaktyczne.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu badania użytkowników prowadzono dwukrotnie. W połowie lat 70-tych były to badania studenckiego ruchu czytelniczego⁷ pod kątem częstotliwości wykorzystania i oceny działalności poszczególnych agend, oceny zaopatrzenia księgozbioru dydaktycznego w podręczniki, komfortu korzystania z biblioteki. Drugie badania⁸ przeprowadzono 7 lat później i dotyczyły kadry naukowej uczelni. Usiłowano uzyskać odpowiedź na pytania o ocenę form i metod obsługi informacyjnej środowiska - przede wszystkim przez Oddział Informacji Naukowej. Pytania dotyczyły także kompletności zbiorów, jakości katalogu systematycznego, podziału zbiorów między bibliotekę główną a biblioteki zakładowe, funkcjonowania Wypożyczalni Międzybibliotecznej, sprawności obsługi użytkowników. Badania przeprowadzono w roku akad. 81/82 i 82/83 w nienajlepszym dla Biblioteki okresie (zamknięcie magazynu głównego, wyraźny spadek zainteresowania Biblioteką po wydarzeniach lat 80-tych). Badania wykazały znikome zainteresowanie badanych usługami informacyjnymi biblioteki. Sformułowane przez autorów wnioski pozwoliły przyjrzeć się istniejącej sytuacji i chociaż nie spowodowały żadnych zdecydowanych działań, to zasygnalizowały konieczność wprowadzenia pewnych zmian w pracy Biblioteki. Patrząc z perspektywy 15 lat, które upłynęły od tego czasu widać, że część problemów rozwiązała się niejako sama wraz z rozwojem techniki (np. postulowana szeroko konieczność rozszerzenia zakresu usług

---

recent, „BBF”, 1994, T.39, nr 4, s.18-25.

⁵ H.Hollender, *Jak uniwersytet psuje sprawności czytelnicze i co w tej sprawie mogą zrobić biblioteki*, W: *Funkcje naukowo-badawcze i dydaktyczne biblioteki akademickiej. Materiały konferencji naukowej. Kielce 19-21 września 1996*. Kielce 1996.

⁶ E.Adaszyńska, *Studenci nie będący użytkownikami bibliotek W: Próby zastosowania marketingu w bibliotekach*. Red.R.Cybulski. Warszawa 1997, s.9-29.

⁷ E.Poprawska, *Struktura czytelnicтва Biblioteki Głównej UAM w Poznaniu w latach 1945-1975 (praca magisterska)*, Poznań 1977, s.110.

⁸ A.Downar-Zapolska, A.Jazdon, *Badanie potrzeb informacyjnych pracowników naukowych Uniwersytetu im. A.Mickiewicza w Poznaniu*, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, 1983, nr 2, s.25-51

kserograficznych - również w wypożyczaniu międzybibliotecznym oraz mikrofilmowania zbiorów - zwłaszcza czasopism).

Część postulatów stała się podstawą systematycznych starań Biblioteki o poprawę funkcjonowania w zakresie:

- Racjonalizacji gromadzenia, profilowania zbiorów i specjalizacji między bibliotekami sieci - zgodnie z opracowanymi kilka lat temu i wciąż korygowanymi zasadami polityki gromadzenia.
- Współpracy z bibliotekami Poznania w zakresie komplementarnego gromadzenia zbiorów oraz informacji o nich. Efektem końcowym tej współpracy jest powołanie „Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych” w celu wdrożenia jednolitego systemu komputerowego HORIZON w poznańskiej sieci metropolitalnej.
- Docelowego zakupu specjalistycznych, zagranicznych czasopism naukowych i wydawnictw wielotomowych i przekazywania ich w depozyt bibliotekom sieci zgodnie z życzeniem uczonych. (W roku 1997 na 525 prenumerowanych czasopism do bibliotek sieci przekazano 440).
- Podniesienia sprawności informacyjnej katalogu systematycznego. W minionych latach aktualizacji uległy schematy klasyfikacyjne wszystkich działów, zostały też one w znacznym stopniu zmeliorowane.
- Wyraźnej poprawy stanu informacji wizualnej we wszystkich agendach biblioteki oraz obudowy działalności bibliotecznej i informacyjnej różnego typu poradnikami i informatorami o formach i zakresie świadczonych usług.
- Opracowania i wydania drukiem wielu katalogów bibliotecznych i wydawnictw informacyjnych. Reaktywowanie w roku 1997 wydawnictwa „Biblioteka. Materiały i informacje Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu”.
- Szkolenia użytkowników Biblioteki poprzez:
  - organizację zajęć z „Przysposobienia bibliotecznego” dla studentów I roku, którymi co roku obejmujemy 90-95% studentów. Zajęcia te są z roku na rok obudowywane nowymi atrakcyjnymi materiałami metodycznymi, jak filmy dydaktyczne czy programy komputerowe. Tradycja szkolenia studentów sięga w naszym Uniwersytecie okresu międzywojennego;
  - ofertę zajęć z „Podstaw informacji naukowej” dla studentów III roku zawierających obowiązkowe szkolenie w zakresie obsługi baz danych na CD-ROM;
  - stałą ofertę szkoleniową Oddziału Informacji Naukowej skierowaną do wszystkich chętnych w zakresie obsługi baz danych na CD-ROM i korzystania z Internetu.

Podsumowując, stwierdzić można, że sprawy, które leżały w gestii i możliwościach Biblioteki zostały w minionych latach w znacznym stopniu zrealizowane. Gorzej z tymi, których spełnienie, czy to ze względów finansowych czy organizacyjnych, zależne było od Uczelni. Nie udało się niestety doprowadzić do regularnej, zorganizowanej współpracy ze środowiskiem naukowym w zakresie gromadzenia zbiorów, a zwłaszcza podręczników do księgozbioru dydaktycznego. Próby podejmowane przez

Bibliotekę (być może niedostatecznie intensywnie) nie spotkały się z pozytywną reakcją ani Wydziałów, ani bibliotek zakładowych. Jesteśmy w tym zakresie zdani właściwie na własną orientację i informacje przekazywane przez studentów.

Również oferta Biblioteki szkolenia młodej kadry naukowej w zakresie korzystania z informacji, nie spotyka się z dostatecznym odzewem środowiska, chociaż wykorzystanie istniejących możliwości informacyjnych Biblioteki przez pracowników nauki, tak w zakresie baz danych na CD-ROM jak i czasopism naukowych wydaje się wysoce niewystarczające. Co smutne, sytuacja w tym zakresie nie zmieniła się w czasie ostatnich lat. Można by odnieść wrażenie, że prawidłowym, nowoczesnym funkcjonowaniem Biblioteki Uniwersyteckiej jest przede wszystkim zainteresowana ona sama. Jest to niewątpliwie efekt wyraźnego przeniesienia ciężaru obsługi bibliotecznej i informacyjnej środowiska naukowego na biblioteki zakładowe. Dotyczy to w znacznym stopniu wielu bibliotek uniwersyteckich w kraju⁹ i pociąga za sobą pytanie o rolę i znaczenie uniwersyteckich bibliotek głównych.

Udostępnianie zbiorów w bibliotekach głównych i zakładowych wybranych uniwersytetów w roku 1997 (wol.)

	Uniwersytet Warszawski	Uniwersytet Wrocławski	Uniwersytet Śląski	Uniwersytet A.Mickiewicza
Biblioteka główna	412.914	463.507	345.597	516.499
Biblioteki zakładowe	1.855.458	1.152.747	1.059.586	1.518.514

W ostatnich latach biblioteki uniwersyteckie stanęły przed niezwykle trudnym zadaniem pogodzenia obsługi masowo rosnącej liczby czytelników studentów z ambitnym zadaniem komputeryzacji. Komputeryzacja (dzięki fundacji Andrew S.Mellona i in.) powoli staje się faktem. Uczestnicząc w kolejnych konferencjach poświęconych tej problematyce powoli staliśmy się świadomi, że komputeryzacja to dla biblioteki „prawie rewolucja”¹⁰. Będzie wymagała nowego spojrzenia na wszystkie funkcje biblioteczne i kadre, wymusi nową organizację zbiorów, przestrzeni bibliotecznej, doprowadzi do głębokich zmian organizacyjnych. Wśród polskich bibliotek uczelnianych największe doświadczenie we wdrażaniu komputeryzacji mają biblioteki uczelni technicznych, zwłaszcza Politechniki Wrocławskiej, której doświadczenie z automatyzacją sięga początków lat 70-tych¹¹. Stopień komputeryzacji bibliotek uniwersyteckich jest

⁹ Patrz np. *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie za rok 1997* (maszynopis); *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu za rok 1997* (maszynopis) i in.

¹⁰ A.Jazdon, *Automatyzacja. Rewolucja czy ewolucja w bibliotekach?* „Forum Akademickie”, 1996, nr 7, s.16-18.

¹¹ H.Szarski, *Komputeryzacja w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej: Stan obecny i kierunki zmian.* „Przegląd Biblioteczny”, 1991, nr 3-4, s.305-315.

zróżnicowany. Najbardziej zaawansowane są biblioteki tzw. grupy VTLS, które prowadzą we wdrażaniu zintegrowanych systemów bibliotecznych i uruchomiły u siebie większość modułów systemu. Jednak jak dotąd nowoczesność w wielu bibliotekach to przede wszystkim Internet oraz bazy danych na CD-ROM, które ze względu na przyjazne oprogramowanie szybko zdobyły uznanie użytkowników.

Poprawy funkcjonowania Biblioteki oraz ułatwienia korzystania z niej upatrujemy w automatyzacji procesów bibliotecznych. Powinna usprawnić informację o zbiorach, umożliwić zamówienia i rezerwację z każdego punktu sieci, czytelnikom oszczędzić wypisywania rewersów, a poprzez informację o wypożyczeniach wyeliminować jałowy obieg zamówień. Zwłaszcza w udostępnianiu spodziewamy się wyeliminowania wielu pracochłonnych, rutynowych czynności. Z całą pewnością pozytywny wpływ na jakość udostępniania będzie miał również wzrost ilości mikrofilmowanych i digitalizowanych zbiorów oraz dostęp do pełnotekstowych komputerowych baz danych.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu jesteśmy dziś, tzn. w 1998 roku, tuż przed rozpoczęciem wprowadzania komputeryzacji. Mamy świadomość, że od momentu kiedy zarówno nasi czytelnicy, jak i my bibliotekarze, zaczniemy odczuwać wyraźne korzyści z jej wprowadzenia, dzieli nas jeszcze wiele trudnych chwil.

ABSTRAKTY - ABSTRACTS

Jerzy Kalażny: The library motif in literature

The library metaphor of the universe, world, or human existence in the world, has been present in fiction of different times and among different authors. One can easily trace it as early as in the writings of Jan Amos Komenský and in the literature of the 20th c. In José Luis Borges' books it is a metaphor of the alien, the alien universe and the human solitude in it. The annihilation of the library in Elias Canetti's novel *Die Blendung* is a metaphor of the world facing the inevitable doom. The peregrinations of the main characters in the library's maze in Eco's *The Name of the Rose* have their symbolic dimension as a journey in pursuit of initiation and the truth. In A. Kubin's and H. Kasack (*Die Stadt hinter dem Strom*) novels, archives, very much related to libraries, are not sources of intellectual energy but centres of power whose emanating morbid sleepiness and torpor paralyses any will of activity of people. Other forms of existence of libraries in the world are the so-called imaginary or phantom libraries represented in the works of Italo Calvino (*If on a Winter's Night a Traveler*) or S. Lem (*Biblioteka XIX wieku*). The world without books is depicted in anti-utopian novels such as A. Huxley's *The Brave New World* or R. Bradbury's *Fahrenheit 451*.

Aleksandra Ochmańska: 16th c. private book collections of the Wielkopolska region

The article is based on source materials and describes bibliophile interests of the local clergy of the 16th c. Acquisitions of books for collections depended primarily on education and the degree of affluence of their owners, but were also a manifestation of the impact of the Renaissance and the Reformation ideas on the mentality of the local clergy. The article characterises particular areas of interest in bibliophile collections of the time.

Andrzej Bendziński: The monastery libraries at Łąd - past and present

The article has been divided into four parts: the first, introductory part gives a general historical outline of the former Cistercian monastery at Łąd. The following two sections deal with the developments of the library, its holdings and the collection of the monastery library of the Capuchin friars. The last part includes a short description of the origins and the development of the library of the Seminary at Łąd from 1921 to 1997.

Jan Pyzio: Stanisław Taborowski, the unknown 19th c. violinist and composer in view of his correspondence to Paulina Wilkońska

The unknown letters of Stanisław Taborowski, nineteenth-century violinist and composer, held in the Manuscript Section of Poznań University Library are presented in the article. The letters were written in Brussels between 1854-1860 to Paulina Wilkońska, Poznań-based literary woman. From among the 146 items in the collection, there are 14 letters which have been described in the article. While attempting at establishing the origins of the letters against the background of the biographies of both writers, the author presents sections of the correspondence which contain some data on Taborowski's life. The detailed references included in the correspondence allow to reconstruct his childhood, schooldays, study years in St. Petersburg, his long musical career and the reasons of his departure to Russia where he eventually settled down, worked and created most of his works.

Katarzyna Krzak: A puzzling triptych picture in an incunabulum from the Poznań University Library collection

An attempt at an interpretation of a picture with the theme of the Madonna and Child with Saints attached to the inner part of the front board of an incunabulum from 1480.

Alicja Spaleniak: Academic library and its users. With Poznań University Library as a case example

The author presents the library and information system of the Adam Mickiewicz University in Poznań, and focuses attention on its central library - Poznań University Library and the whole structure of its external agen-

cies. Academic and non-academic users of the Library are presented and an attempt has been made to characterise their needs and demands. The author includes a description of the changes which have been introduced to the Library since the last users' preferences research poll done several years ago.

Zdzisław Szkutnik: Electronic periodicals - chances and problems

Electronic publications are presented against the background of the ever-growing and expanding Internet network resources. The author indicates and evaluates the American „Directory of Electronic Journals” as a useful source registering all international electronic publications. Describes forms and characteristic features of electronic journals: publications which are electronic equivalents of printed journals, and „pure” exclusive, on-line publications. Characterises the availability of the electronic journals from the point of view of libraries and their users. Some attention is given to the formats of the data and necessary supportive programs (helpers).

The main interest of the author is focused on the accessibility to integrated electronic titles and the way to utilise them. Three ways to organise the access to e-magazines have been selected and evaluated: directly from the publisher, from libraries, or through the agency of suppliers.

The development of electronic publishing has created a new situation on the market and forced libraries to pursue new forms of co-operation with publishers and suppliers with regard to mutually beneficial and advantageous solutions. The examples of the newest consortia in Germany conclude the article.

Hanna Warnke: Virtual Library Management

The phenomenon of virtuality, the unreal reality has become more and more common in the modern world and is an omni-present word element in numerous new notions which have emerged recently such as: virtual money, virtual book shop, or virtual library. By extrapolating the rules of the science of management and organization of a virtual enterprise, the author creates methodological bases for virtual library management. A new quantitative dimension of the phenomena under scrutiny is shown, where the utmost value of the created alliances are co-operation ethics and highly qualitative degree of competency of its participants. The ever-growing changeability of the inner structure of a virtual organisation as well as its surrounding requires a need to create “early information systems”, and especially the monitoring of the so-called “weak signals”. The special context of the problem of the investigation clearly evolves from that of a local context towards the international one.

Ryszard Bandurski, Andrzej Nowakowski: Staff planning in research and academic libraries. A presentation of regulations issued for relevant higher education institutions in Russia.

The article describes a highly important problem of workforce management focusing attention on the number of staff needed for a proper functioning of a research and academic library. The presented data obtained from Russian sources from 1995 clearly show the interdependence of the number of staff from that of the users. On the basis of the presented material problems concerning certain library posts and their division which are not applicable to Poland have been identified and approached. Data concerning staff implements from two British libraries and Poznań University Library have been presented for comparison reasons. Comparison data support further analysis which should take into consideration distinct character of each library, profile of its collection, or the organisation and the degree of automation.